

Աննա Հովհաննիսյան

*ՀՀ Սահմանադրական դատարանի Իրավախորհրդարկական վարչության
Անհատական դիմումների վերլուծության բաժնի գլխավոր մասնագետ,
Եվրոպական համալսարանի Իրավագիտության ամբիոնի հայցորդ
Էլ.հասցե՝ anna.hovhannisyan2210@gmail.com*

DOI: 10.53614/18294952-2024.1-44

ԱՆՄԵՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽԱՎԱՐԿԱԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԽՆԴՐԱՀԱՐՈՒՅՑ ԱՍՊԵԿՏՆԵՐԸ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ

Սույն հոդվածը նվիրված է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված անմեղության կանխավարկածի՝ միջազգային և եվրոպական ստանդարտներին համապատասխանության գնահատմանը: Փորձ է արվել վեր հանել անմեղության կանխավարկածի բովանդակությունը և խնդրահարույց ասպեկտները եվրոպական իրավունքի համակարգում: Սույն հոդվածի շրջանակներում փորձել ենք նաև համապարփակ ձևով ուսումնասիրել անմեղության կանխավարկածի, դրա բովանդակության վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից ձևավորած դիրքորոշումները (պրակտիկան)՝ հաշվի առնելով Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի դրույթների և դրա հիման վրա՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումների կարևորությունը և տեղը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում:

Հիմնաբառեր: Անմեղության կանխավարկած, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, անմեղության կանխավարկածի բովանդակություն, եվրոպական իրավունք, ՄԻԵԴ պրակտիկա, եվրոպական ստանդարտ:

Ներածություն

Ինչպես բազմիցս նշվել է, անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը միջազգայնորեն ճանաչված սկզբունք է՝ ամրագրված միջազգային կարևորագույն իրավական ակտերում: Այդպիսի միջազգային փաստաթղթեր վավերացրած պետությունները ստանձնում են իրենց ներպետական օրենսդրությունը այդ փաստաթղթերին համապատասխանեցնելու պարտականություն: Սույն ենթավերնագրի շրջանակներում անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ անմեղության կանխավարկածի բովանդակությանը և խնդրահարույց ասպեկտներին եվրոպական իրավունքի համակարգում՝ հաշվի առնելով Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի դրույթների և դրա հիման վրա՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումների կարևորությունը և տեղը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում: Այս համատեքստում կարևոր է ընդգծել, որ անմեղության կանխավարկածի բովանդակության հետ կապված հարցերի շուրջ տարածայնությունները ՀՀ և արտասահմանյան այլ երկրների ներպետական օրենսդրություններում, մի շարք միջազգային փաստաթղթերում, այդ թվում՝ Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայում, Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրում, պայմանավորում են այդ սկզբունքի իրավական բովանդակության և խնդրահարույց ասպեկտների բացահայտման և ուսումնասիրման անհրաժեշտությունը: Ընդ որում՝ Հայաստանի Հանրապետության ներպետական օրենսդրության տեսանկյունից կարևոր ենք համարում անդրադառնալ անմեղության կանխավարկածի ամրագրմանը հենց եվրոպական իրավունքում՝ հաշվի առնելով Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի դրույթների և դրա հիման վրա՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումների կարևորությունը և տեղը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում: Սույն ուսումնասիրության արդյունքում մեր առջև բարձրացված խնդիրները հանգում են հետևյալին. Ուսումնասիրել անմեղության կանխավարկածի վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից ձևավորված պրակտիկան, վեր հանել անմեղության կանխավարկածի վերաբերյալ տվյալ դատարանի հիմնական դիրքորոշումները, այդ դիրքորոշումների հիման վրա առանձնացնել անմեղության կանխավարկածի իրավական բովանդակությունը և խնդրահարույց ասպեկտները եվրոպական իրավունքի համակարգում:

Մեթոդ

Ուսումնասիրությունն իրականացվել է վերլուծական, իրավահամեմատական, համադրման մեթոդների հիման վրա:

Արդյունքներ և քննարկում

2002 թվականի ապրիլի 26-ին Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի վավերացմամբ Հայաստանի Հանրապետությունը ստանձնել է ներպետական օրենսդրությունը միջազգային չափանիշներին համապատասխանեցնելու պարտավորություն: Այսինքն՝ Հայաստանի Հանրապետությունը ստանձնել է իր ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված դրույթները, այդ թվում՝ անմեղության կանխավարկածի վերաբերյալ դրույթները, միջազգային, սույն դեպքում՝ եվրոպական իրավունքին համապատասխանեցնելու պարտականություն:

Անմեղության կանխավարկածի բովանդակության հետ կապված հարցերի շուրջ տարաձայնությունները, մասնավորապես, հանգում են հետևյալին. որոշ դեպքերում անմեղության կանխավարկածը տարածվում է միայն մեղադրյալի նկատմամբ, իսկ մյուս դեպքերում՝ ինչպես մեղադրյալի, այնպես էլ կասկածյալի, իսկ որոշ դեպքերում էլ՝ ցանկացած անձի, որոշ դեպքերում անձը «համարվում է» անմեղ, իսկ մյուս դեպքերում՝ «չի համարվում» մեղավոր, որոշ դեպքերում մեղադրյալը համարվում է անմեղ, քանի դեռ հակառակն ապացուցված չէ, իսկ մյուս դեպքերում՝ մեղադրյալը համարվում է անմեղ մինչև դատարանի կողմից մեղադրական դատավճիռ կայացնելը, մինչև դատավճիռ օրինական ուժի մեջ մտնելը և այլն:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի հիմնական դերը կայանում է նրանում, որ այն մեծացրել է մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտը և նման պարտականություն դրել նաև անդամ պետությունների վրա: Հենց այս կոնվենցիայի վավերացմամբ Հայաստանի Հանրապետությունում անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը սկսեց երաշխավորվել ոչ միայն Սահմանադրությամբ և ներպետական օրենսդրությամբ, այլև իր վրա դրված միջազգային պարտավորություններով: Ընդ որում՝ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայով ամրագրված՝ մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների խախտումներից արդյունավետ պաշտպանության նպատակով, ինչպես նաև այն դեպքերում, երբ ներպետական՝ ազգային դատարանների մակարդակում դատական պաշտպանության միջոցները սպառվել են և իրավունքի համապատասխան խախտումը չի վերացվել, ստեղծվել է վերոգրյալ կոնվենցիային կից մարմին, այն է՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը:

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը նվիրված է արդար դատաքննության իրավունքին, իսկ դրա 2-րդ մասը՝ արդար դատաքննության իրավունքի բաղադրատարր հանդիսացող անմեղության կանխավարկածի սկզբունքին: Մասնավորապես՝ 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «2. Յուրաքանչյուր ոք, ով մեղադրվում է քրեական հանցագործություն կատարելու մեջ, համարվում է անմեղ, քանի դեռ նրա մեղավորությունն ապացուցված չէ օրենքին համապատասխան»: Վերոգրյալ դրույթի հիման վրա էլ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր որոշում-

ներով ձևավորել է կայուն դատական պրակտիկա «նախադեպեր» անմեղության կանխավարկածի վերաբերյալ:

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ արդար դատաքննության իրավունքի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է ընձեռում վեր հանել այդ իրավունքի իրացման երաշխիքները, որոնք, մասնավորապես, հանգում են հետևյալին.

– քրեական գործերով ապացուցման բեռը դրված է մեղադրանքի կողմի վրա;

– «in dubio pro reo» սկզբունքի կիրառում;

– դատավորների կողմից կանխակալ կարծիքներ չունենալու պահանջ;

– մեղադրողը պարտավոր է շարադրել այն փաստերը, որոնց հիման վրա մեղադրյալը մեղադրվում է և ներկայացնել նրա մեղքը հաստատող բավարար ապացույցներ:

Վերոգրյալ երաշխիքներից բացի՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ կետը նախատեսում է նաև իր սեփական երաշխիքները, ինչպիսիք են՝

– պետությունների պարտավորությունը՝ զերծ մնալ պատժամիջոցներ կիրառելուց՝ առանց մեղադրական դատավճիռ կայացնելու;

– լռության իրավունքի երաշխավորումը;

– նույն հանցագործության և նույն հանցագործի նկատմամբ կրկնակի դատաքննության արգելքը՝ հաշվի առնելով, որ այդ արգելքը ազդում է նաև նրա հետապնդման վրա:

Կասկածյալի կամ մեղադրյալի լռելու իրավունքի սկզբունքի հետ համատեղ, անմեղության կանխավարկածի եվրոպական սկզբունքը սահմանում է հետևյալ կանոնները.

– ապացուցման բեռը դրված է մեղադրողի վրա;

– մեղադրյալը վայելում է կասկածի առավելությունը, այսինքն՝ չփարատված կասկածները լուծվում են հոգուտ մեղադրյալի;

– մեղադրյալի պասիվ դիրք գրավելու իրավունքը;

– անմեղության կանխավարկածի պահպանումը զանգվածային լրատվության միջոցների հետ շփվելիս;

– արգելել դատարանին դատաքննության ընթացքում բացահայտել իր կարծիքը կամ համոզմունքները մեղադրյալի դեմ առաջադրված փաստերի վերաբերյալ;

– քաղաքացիական իրավունքում բարեխղճության սկզբունքը դրսևորվում է քրեական դատավարությունում անմեղության կանխավարկածով՝ անքակտելի կապ ստեղծելով իրավունքի երկու ձյուղերի (քաղաքացիական իրավունք և քրեական դատավարության իրավունք) միջև (Gh. MateuN, 2007):

Վերոգրյալ երաշխիքներն իրենց արտացոլումն են ստացել և առավել մանրամասն կարգավորվել են հենց Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից կայացված վճիռների շրջանակներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումներով:

Առաջին հերթին, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, անդ-

րադառնալով անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի կիրառման ժամանակահատվածին, ձևավորել է կայուն դատական պրակտիկա առ այն, որ անմեղության կանխավարկածը լայն է մեկնաբանվում և իր մեջ ներառում է քրեական դատավարության բոլոր փուլերը՝ քրեական գործի նյութերի նախապատրաստումից մինչև համապատասխան դատական ակտի՝ դատավճռի կայացումը: Այսինքն՝ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը կիրառվում է թե՛ նախաքննության փուլում և թե՛ դատաքննության: Ընդ որում՝ դատաքննության փուլում անմեղության կանխավարկածը գործում է սկսած գործը հանձնելու պահից մինչև վերջնական որոշման կայացումը, անկախ նրանից, թե քանի ատյան է այն անցնելու: Հետևաբար՝ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը հերքվում է բացառապես անձի մեղավորությունը հաստատող օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի առկայության պարագայում: Հետևաբար՝ միջազգային իրավական փաստաթղթերում առկա այն տարաձայնությունը, համաձայն որի՝ որոշ դեպքերում մեղադրյալը համարվում է անմեղ, քանի դեռ հակառակն ապացուցված չէ, իսկ մյուս դեպքերում՝ մեղադրյալը համարվում է անմեղ մինչև դատարանի կողմից մեղադրական դատավճիռ կայացնելը, մինչև դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը և այլն, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր որոշումներով լուծել է՝ սահմանելով անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը հերքման պահը, այն է՝ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը հերքվում է բացառապես անձի մեղավորությունը հաստատող օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի առկայության պարագայում:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր որոշումներով կարևորել է քրեական գործի արդարացի քննությանը հասցված վնասի կանխարգելումը, որոնք առաջացել են այդ քննության կապակցությամբ արված մեղավորության մասին վաղաժամ հայտարարություններից: Մասնավորապես՝ եվրոպական դատարանն իր որոշումներում նշել է, որ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի ուղղակի խախտում են հանդիսանում այն դեպքերը, երբ մեղադրող կողմը, քրեական գործի սկզբնական փուլում արված իր պաշտոնական հայտարարություններում, կասկածյալի մեղավորության մասին կարծիք է հայտնում՝ արդեն իսկ որպես հաստատված փաստ: Ընդ որում, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը դիրքորոշում է արտահայտել առ այն, որ իշխանությունները պետք է տարբերեն հանցագործություն կատարելու մեջ անձի կասկածվելու վերաբերյալ կատարված հայտարարությունն այն ուղղակի պնդումից, որ անձը կատարել է տվյալ հանցագործությունը՝ մինչև դատարանի կողմից տվյալ անձի մեղավորությունը հաստատելը (Туманов, 2001թ. էջ 345):

Այսպես, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր մի շարք գործերով կայացված վճիռներով, որոնցից են օրինակ՝ «Մինելլին ընդդեմ Շվեյցարիայի» գործով 1983 թվականի մարտի 25-ի վճիռը (Case of Minelli v. Switzerland), «Ալլենետ դե Ռիբեմոնտն ընդդեմ Ֆրանսիայի» գործով 1995 թվականի փետրվարի 10-ի վճիռը (Case of Allenet de Ribemont v. France), նշել է, որ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի խախտում են հանդիսանում

և անմեղության կանխավարկածն արգելում է դատարանի կողմից վաղաժամ արտահայտել այն կարծիքը, որ հանցագործության կատարման մեջ մեղադրվող անձը մեղավոր է, նախքան դրա՝ օրենքով սահմանված կարգով հաստատումը: Ընդ որում, անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի խախտման դեպքերն ընդգրկում են նաև այլ պաշտոնատար անձանց կողմից քննվող քրեական գործի վերաբերյալ արված հայտարարությունները, որոնք հասարակությանը ներշնչում են այն գաղափարը, որ կասկածյալը (մեղադրյալը) մեղավոր է և առաջ են անցնում իրավասու դատական մարմինների կողմից փաստերի գնահատումից:

Վերոգրյալի համատեքստում հարկ է արձանագրել, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասով երաշխավորված՝ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքին առաջին անգամ անդրադարձ է կատարվել հենց վերոգրյալ՝ «Մինելլին ընդդեմ Շվեյցարիայի» գործի շրջանակներում: Այսինքն՝ տվյալ գործն այն գործն էր, որի շրջանակներում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն առաջին անգամ անդրադարձել է անմեղության կանխավարկածի սկզբունքին:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը իր մեկ այլ՝ «Տուրյեվն ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության» գործով 2016 թվականի հոկտեմբերի 11-ի վճռով (Case of Turyev v. Russia) արձանագրել է, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասով երաշխավորված՝ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի շրջանակներում պաշտոնատար անձանց թույլ չի տրվում մարդուն մեղավոր ճանաչել մինչև դատարանի կողմից մեղադրական դատավճիռ կայացնելը, քանի որ պաշտոնական կարգավիճակ ունեցող անձանց խոսքերը (օրինակ՝ դատախազի խոսքերը) առավել համոզիչ են հասարակության աչքում: Միևնույն ժամանակ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նույն գործի շրջանակներում նաև դիրքորոշում է արտահայտել առ այն, որ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը չի նվազեցնում յուրաքանչյուր պետության՝ քրեական հետաքննության մասին հանրությանը տեղեկացնելու իրավունքը: Այնուամենայնիվ, պետությունը պետք է իրականացնի այդ իրավունքը զուսպ և շրջահայաց: Ընդ որում, Եվրոպական դատարանի գնահատմամբ՝ քրեական հետաքննության մասին հանրությանը տեղեկացնելու իրավունքի իրացման ժամանակ բառերի ընտրությունը կարևոր է: Եվրոպական դատարանը նույն գործի շրջանակներում նաև ընդգծել է, որ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի խախտում չեն համարվում այն դեպքերը, երբ իշխանությունները կամ պետական մարմինները խոսում են քրեական հետաքննության ընթացքի մասին, օրինակ՝ կասկածների, ձերբակալությունների և խոստովանությունների մասին հաղորդելիս՝ առանց որևէ մեկին մեղավոր ճանաչելու:

Եվրոպական դատարանն իր «Ֆեդորենկոն ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության» գործով 2011 թվականի սեպտեմբերի 20-ի վճռում (Case of Fedorenko v. Russia) արձանագրել է, որ համապատասխան շրջանային դատարանը նշել է, որ դիմումատուի նկատմամբ պետք է կիրառվի խափանման միջոց կա-

լանավորումը, քանի որ նա «կատարել է ծանր հանցագործություն, որի համար քրեական օրենքով նախատեսված է ազատազրկման ձևով պատիժ երկու տարուց ավելի ժամկետով»: Դատարանի գնահատմամբ համապատասխան շրջանային դատարանի հայտարարությունը չի սահմանափակվել դիմումատուի նկատմամբ «կասկածի առկայության» նկարագրությամբ, այլ դատարանը, ըստ էության, որպես հաստատված փաստ է ներկայացրել դիմումատուի մասնակցությունը ծանր հանցագործության կատարմանը: Վերոգրյալի համատեքստում Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ դատարաններին արգելվում է, իսկ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը խախտվում է նաև այն դեպքերում, երբ վերջիններս միջանկյալ դատական ակտեր կայացնելիս օգտագործում են անձի կատարած հանցագործության փաստը հավաստող ձևակերպումներ: Ողջ վերոշարադրյալի հաշվառմամբ՝ Եվրոպական դատարանը գտել է, որ շրջանային դատարանի կողմից կայացված որոշման մեջ արված ձևակերպումը, այն է՝ դիմումատուն «կատարել է ծանր հանցագործություն», դիմումատուին մեղավոր է ճանաչել ուժի մեջ մտած մեղադրական դատավճռի բացակայության պայմաններում և խախտել է նրա անմեղության կանխավարկածը: Համապատասխանաբար, Եվրոպական դատարանի գնահատմամբ, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի խախտում (որոշման 92-93-րդ կետեր):

Նույն գործի շրջանակներում Եվրոպական դատարանը, անդրադառնալով Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասով երաշխավորված անմեղության կանխավարկածի սկզբունքին, նշել է, որ անմեղության կանխավարկածը Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով պահանջվող քրեական գործի արդարացի քննության տարրերից մեկն է: Անձի անմեղության կանխավարկածը խախտվում է, եթե պաշտոնատար անձի հայտարարությունը, որը վերաբերում է հանցագործության մեջ մեղադրվողին, արտահայտում է վերջինիս մեղավորության վերաբերյալ կարծիք ավելի վաղ, քան դա ապացուցվելու է օրենքով սահմանված կարգով՝ դատարանի մեղադրական դատավճռով: Նույնիսկ պաշտոնական եզրակացության բացակայության դեպքում պատճառաբանական մասում նշումը ևս կարող է բավարար լինել, քանի որ այն ենթադրում է, որ դատարանը կամ համապատասխան պաշտոնատար անձը մեղադրյալին մեղավոր է համարում: Եվրոպական դատարանի գնահատմամբ անհրաժեշտ է արմատապես իրարից տարբերել հանցագործություն կատարելու մեջ անձի կասկածվելու վերաբերյալ կատարված հայտարարությունն այն ուղղակի պնդումից, որ անձը կատարել է տվյալ հանցագործությունը՝ մինչև դատարանի կողմից տվյալ անձի մեղավորությունը հաստատելը: Տվյալ համատեքստում Եվրոպական դատարանը կարևորում է հանրային պաշտոնատար անձանց կողմից իրենց հայտարարություններում արտահայտությունների ընտրության կարևորությունը, որոնք արվել են «արվում են» նախքան դատարանի կողմից գործի քննությունը և անձին մեղավոր ճանաչելը կոնկրետ հանցագործության կատարման մեջ:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, վերահաստատելով իր նախկինում արտահայտած դիրքորոշումները, իր «Ստիրմանովն ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության» գործով 2019 թվականի հունվարի 29-ի վճռով (Case of Stirmanov v. Russia) արտահայտել է դիրքորոշում առ այն, որ անկախ նրանից, թե քրեական վարույթի, որ փուլում է գործի վարույթը կարճվել, կարևոր նշանակություն ունեն իրավասու պետական մարմինների, պաշտոնատար անձանց կողմից կայացվող որոշումներում տեղ գտած ձևակերպումները, քանի որ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու կապակցությամբ կարող է հարց առաջանալ այն անձի հեղինակության վերաբերյալ, որի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցվել է «վճռի 48-րդ կետ»: Հավելելով՝ նույն վճռով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նաև նշել է, որ կա հիմնարար տարբերություն այն պնդման միջև, որ ինչ-որ մեկը պարզապես կասկածվում է քրեական հանցագործություն կատարելու մեջ, և ոչ միանշանակ պնդման՝ օրինական ուժի մեջ մտած մեղադրական դատավճռի բացակայության դեպքում, որով հաստատվում է, որ համապատասխան անձը կատարել է նկարագրված հանցագործությունը «վճռի 43-րդ կետ»: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նաև արձանագրել է, որ դատախազն օգտագործել է արտահայտություններ, որոնք դուրս են եկել Դիմումատուի մեղավորության նկատմամբ կիրառված «կասկածանքի» սահմաններից, քանի որ այն պնդումից հետո, որ Դիմումատուն չի կարող քրեական պատասխանատվության ենթարկվել՝ կապված պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետի ավարտի հետ, դատախազը մի քանի անգամ միանշանակ ընդգծել է, որ, այնուամենայնիվ, Դիմումատուն «կատարել է հանցագործություն, որը պատժվում է ՌԴ քրեական օրենսգրքի 330-րդ հոդվածի առաջին մասով» (նույն վճռի 45-րդ կետ):

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը «Բարբերան, Մեսսեգեն և Խաբարդոն ընդդեմ Իսպանիայի» գործով 1988 թվականի դեկտեմբերի 6-ի վճռով (Case of Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain) արտահայտել է դիրքորոշում առ այն, որ անմեղության կանխավարկածը, *inter alia* պահանջում է, որ իրենց պարտականությունները կատարելիս դատարանի անդամները չունենան կանխակալ կարծիք առ այն, որ մեղադրյալը կատարել է մեղսագրվող արարքը, իսկ ապացուցման պարտականությունը պետք է կրի մեղադրանքի կողմը, և ցանկացած կասկած պետք է մեկնաբանվի հօգուտ մեղադրյալի: Հավելելով՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի խախտում է համարել այն իրավիճակը, երբ մեղադրյալը դեռևս օրենքին համապատասխան մեղավոր չի ճանաչվել, սակայն նրա վերաբերյալ ընդունված դատական որոշումից կարելի է կարծիք կազմել, որ նա մեղավոր է:

Այսպիսով, Եվրոպական դատարանն իր մի շարք վճիռներով արտահայտած դիրքորոշումներով գտել է, որ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի խախտում են համարվում այն դեպքերը, երբ

- վարույթն իրականացնող մարմինը, դատարանը կամ այլ պաշտոնատար անձինք իրենց կողմից արված հայտարարություններում կա-

տարել են այնպիսի արտահայտություններ, որով կոնկրետ անձին մեղավոր են ճանաչել կոնկրետ հանցագործության կատարման մեջ՝ նախքան անձի մեղավորությունը հաստատող օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի առկայությունը;

- տվյալ գործը քննող դատարանը գործի քննության ընթացքում ցուցաբերում է կանխակալ վերաբերմունք, մասնավորապես, գտնում է, որ տվյալ անձը կատարել է այն հանցագործությունը, որի կատարման մեջ մեղադրվում է;
- դատարանների կողմից կայացված միջանկյալ դատական ակտերում կամ գործն ըստ էության չլուծող ցանկացած դատական ակտում (օրինակ՝ քրեական գործի վարույթը կարճելու և քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ որոշում) պարունակվում են անձի կատարած հանցագործության փաստը հավաստող ձևակերպումներ կամ արտահայտություններ:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը «Սամոյլան և Չոնկան ընդդեմ Ռումինիայի» գործով կայացված 2008 թվականի մարտի 4-ի վճռով (Case of Samoila and Cionca v. Romania) նշել է, որ տպագիր մամուլի միջոցով արված հրապարակային հայտարարությունները, որոնք արվել են քրեական հետաքննությունը սկսվելուց հետո, սակայն մինչ դրա ավարտը, և որոնք թողնում են մեղքի հստակ տպավորություն, խախտում են անձի անմեղության կանխավարկածը: Մասնավորապես՝ տվյալ գործի շրջանակներում ոստիկանության ծառայողներ Սամոյլան և Չոնկան մեղադրվում էին պաշտոնական լիազորություններն անցնելու մեջ: Տվյալ առիթով ոստիկանությունը հրահանգել էր հետաքննություն անցկացնել, ինչի կապակցությամբ մամուլին հայտնվել էր, որ երկու ծառայողներն էլ վստահաբար կատարել են այն արարքները, որոնց համար մեղադրվում են: Դատարանը, հաշվի առնելով, որ պետական պաշտոնյաները ռումինական հանրության մոտ հստակ տպավորություն են ստեղծել հայցվորների մեղավորության մասին, ինչը խախտել է նրանց անմեղության կանխավարկածը, արձանագրել է Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի որոշակի դրույթների, այդ թվում՝ 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի խախտում:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով՝ պաշտպանությունը, որը տրամադրվում է անմեղության կանխավարկածի միջոցով, ունի երկու ասպեկտ: Առաջինը դատավարական ասպեկտն է, որը կապված է քրեական գործով վարույթի ընթացքում իրականացվելիք գործողությունների հետ, և երկրորդը, որի նպատակն է ապահովել անձի անմեղության վերաբերյալ հետևությունը հետագա գործընթացներում (Case of Urat v. Turkey): Վերջինս, եվրոպական դատարանի դիրքորոշումների իմաստով, վերաբերում է առավելապես այն դեպքերին, երբ մեղադրյալը արդարացվել է կամ քրեական գործի վարույթը կարճվել է և նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցվել է արդարացնող կամ ոչ արդարացնող

որևէ հիմքով:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումների համատեքստում՝ անմեղության կանխավարկածի վերոգրյալ՝ անձի անմեղության վերաբերյալ հետևությունը հետագա գործընթացներում ապահովելու ասպեկտն իրենից ենթադրում է այն անձանց պաշտպանությունը, ովքեր իրենց նկատմամբ հարուցված քրեական գործով արդարացվել են կամ ում հանդեպ քրեական գործով վարույթը կարճվել է, հանրային պաշտոնյաների կամ մարմինների կողմից այնպիսի վերաբերմունքից, կարծես նրանք փաստացի մեղավոր են իրենց նկատմամբ առաջադրված մեղադրանքներով: Առանց արդարացման կամ կարճման որոշումների նկատմամբ հարգանքի պաշտպանության ապահովման՝ ցանկացած դատավարության շրջանակներում Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված՝ արդար դատաքնության իրավունքից բխող երաշխիքները կարող են դառնալ տեսական և պատրանքային: Քրեական դատավարությունների ավարտին վտանգվում է նաև անձի հեղինակությունը և փոխվում է հասարակության կողմից տվյալ անձին ընկալելու եղանակը, ձևը: Որոշակի սահմաններում, 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասով տրամադրված պաշտպանությունը այս կապակցությամբ կարող է որոշակիորեն համընկնել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով տրամադրված պաշտպանությանը (օրինակ՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի «Զոլլմանն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության» (Zollman v. The United Kingdom):

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր՝ «Վանջակն ընդդեմ Խորվաթիայի» գործով 2010 թվականի ապրիլի 14-ին կայացված վճռով (Case of Vanjak v. Croatia) արձանագրել է, որ քրեական դատավարության կարճումից հետո անմեղության կանխավարկածը պահանջում է, որպեսզի անձի քրեական դատապարտման բացակայությունը պահպանվի ցանկացած այլ բնույթի դատավարություններում:

Հետևաբար՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումների լույսի ներքո հարկ է արձանագրել, որ քրեական գործով վարույթը կարճվելու, քրեական հետապնդումը դադարեցվելու կամ քրեական գործով արդարացվելու դեպքում այն անձը և/կամ անձինք, որոնց նկատմամբ հարուցված էր համապատասխան գործը, օրենքի տեսանկյունից համարվում է/են անմեղ և պետք է արժանանա անմեղ անձին համապատասխան վերաբերմունքի: Հենց վերոգրյալի համատեքստում էլ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասով երաշխավորված՝ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը շարունակում է գործել և պահպանվել քրեական դատավարության ավարտից հետո, որպեսզի ապահովվի հարգանքը տվյալ անձի անմեղության նկատմամբ՝ ցանկացած մեղադրանքով, որը չի հաստատվել օրենքով սահմանված կարգով: Այս մասով հարկ ենք համարում արձանագրել, որ միջազգային իրավական փաստաթղթերում առկա այն տարածայնությունը, համաձայն որի՝ որոշ դեպքերում անմեղության կանխավարկածը տարածվում է միայն մեղադրյալի նկատմամբ, իսկ մյուս դեպքերում՝ ինչպես մեղադրյալի, այնպես էլ կասկածյալի, իսկ որոշ

դեպքերում էլ ցանկացած անձի նկատմամբ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր որոշումներով կարգավորել է՝ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի լայն մեկնաբանմամբ, որի հիման վրա անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը տարածվում է բոլոր այն անձանց վրա, ում նկատմամբ իրականացվում է գործի դատաքննություն կամ հարուցված է քրեական հետապնդում (թե՛ կասկածյալի և թե՛ մեղադրյալի վրա), ինչպես նաև արդարացված անձանց և այն անձանց վրա, ում նկատմամբ իրականացվող քրեական հետապնդումը դադարեցվել է և (կամ) ում նկատմամբ հարուցված քրեական գործի վարույթը կարճվել է արդարացնող կամ ոչ արդարացնող ցանկացած հիմքով:

Անմեղության կանխավարկածի ապահովման երաշխիքներից մեկը՝ ապացուցման բեռը մեղադրող կողմի վրա դնելն է: Այսինքն՝ անձի մեղավորությունը ապացուցելու պարտականություն կրում է բացառապես մեղադրող կողմը, իսկ մեղադրյալը պարտավոր չէ ապացուցել իր անմեղությունը: Անմեղության կանխավարկածի ապահովման վերոգրյալ երաշխիքը ՀՀ ներպետական համակարգում տեղ է գտել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում: Մասնավորապես՝ տվյալ օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է. «3. **Մեղադրյալը պարտավոր չէ ապացուցել իր անմեղությունը կամ քրեական վարույթն իրականացնող մարմնին ցույց տալ որևէ աջակցություն: Մեղադրյալի անմեղության ապացուցման պարտականությունը չի կարող դրվել նաև նրա պաշտպանի, օրինական ներկայացուցչի, գույքային պարասխանողի և նրա ներկայացուցչի վրա: Մեղադրանքի ապացուցման և ի պաշտպանություն մեղադրյալի բերված փաստարկների հերքման պարտականությունը հանրային քրեական հեղապնդման դեպքում կրում է դատախազը, իսկ մինչդառևական վարույթում՝ նաև քննիչը: Մասնավոր քրեական հեղապնդման դեպքում այդ պարտականությունը կրում են րուժողը և նրա ներկայացուցիչը»:**

Չնայած այն հանգամանքին, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով որևէ կարգավորում սահմանված չէ կապված քրեական դատավարությունում ապացուցման բեռի հետ, այնուամենայնիվ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն այս մասով ևս ձևավորել է կայուն դատական պրակտիկա՝ կապված ապացուցման բեռը մեղադրող կողմի վրա դնելու հետ: Մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը «Կուստովան և Բիբանինը ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության» գործով 2020 թվականի հունվարի 28-ին կայացված վճռով (Case of Kustova and Bibanin v. Russia) արձանագրել է, որ մեղադրանքի կողմի կողմից ապացուցման բեռը հանցանք կատարելու մեջ մեղադրվող անձի վրա բարդելն անհամատեղելի է անմեղության կանխավարկածի հետ: Բացի այդ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը «Բարբերան, Մեսսեգեն և Խաբարդոն ընդդեմ Իսպանիայի Թագավորության» գործով 1988 թվականի դեկտեմբերի 6-ին կայացված վճռով (Case of Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain) նշել է, որ բոլոր ապացույցները պետք է սկզբունքորեն ներկայացվեն մեղադրյալի ներկայությամբ հանրային լսումներին՝ փաստարկների ներկա-

յացման մրցունակությունն ապահովելու նպատակով: Այս սկզբունքի շրջանակներում ապացույցների վերաբերյալ ցանկացած կասկած պետք է մեկնաբանվի հոգուտ պաշտպանության կողմի (in dubio pro reo սկզբունք) (Гомьен, Харрис, Зваак, 1998, էջ 234):

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը իր մի շարք վճիռներում արձանագրել է նաև իր դեմ ցուցմունք տալու պարտականությունից մեղադրյալի ազատման երաշխիքը՝ որպես անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի տարրերից մեկը (օրինակ՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի «Սաունդերսն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության» գործով 1996 թվականի դեկտեմբերի 17-ի վճիռը; «Բիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության» գործով 2009 թվականի մարտի 10-ի վճիռը): Մասնավորապես՝ «Բիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության» գործով 2009 թվականի մարտի 10-ի վճռով (Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի «Բիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության» գործով 2009 թվականի մարտի 10-ի վճիռը) Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն արտահայտել է դիրքորոշում առ այն, որ իր դեմ ցուցմունք չտալու իրավունքը, նախևառաջ, ապահովում է մեղադրյալի լռելու մտադրության նկատմամբ հարգանքը և ենթադրում է, որ քրեական գործով մեղադրող կողմը պետք է ապացույցներ ներկայացնի մեղադրյալի դեմ՝ չդիմելով մեղադրյալի կամքին հակառակ հարկադրանքի կամ ճնշման մեթոդներով ապացույցներ ձեռք բերելուն: Միևնույն ժամանակ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը մեղադրյալի վերոգրյալ իրավունքները, այն է՝ լռելու և (կամ) իր դեմ ցուցմունք չտալու իրավունքները, չի դիտարկել որպես բացարձակ իրավունքներ: Մասնավորապես՝ Եվրոպական դատարանը «Կուստովան և Բիբանինը ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության» գործով 2020 թվականի հունվարի 28-ին կայացված վճռով (Case of Kustova and Bibanin v. Russia) նշել է, որ մեղադրյալի լռությունը կամ այլ պատասխանները կարող են հաշվի առնվել մեղադրող կողմի ներկայացրած ապացույցների արժանահավատությունը գնահատելիս՝ ամբաստանյալի մեղքը ապացուցելու կամ անմեղության կանխավարկածը հերքելու համար, այն իրավիճակներում, որոնք պահանջում են մեղադրյալի բացատրությունը:

Ամփոփելով ողջ վերոգրյալը՝ հարկ ենք համարում արձանագրել, որ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքն իրենից ենթադրում է ոչ թե դատավարության մասնակցի և (կամ) վարույթն իրականացնող մարմնի սուբյեկտիվ կարծիքը մեղադրյալի մեղավորության մասին, այլ օբյեկտիվ իրականությունը, որն իրենից ենթադրում է մեղադրյալի մեղավորության փաստը հաստատող օրինական ուժի մեջ ստանալու դատական ակտի ամկայություն: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից իր վճիռներով արձանագրված՝ անմեղության կանխավարկածի բոլոր տարրերը պետք է դիտարկվեն միասնության և փոխգործակցության մեջ: Ընդ որում՝ չնայած այն հանգամանքին, որ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասը տառացի մեկնաբանությամբ վերաբերում է քրեական դատավարութ-

յան ոլորտին, միննույն է անմեղության կանխավարկածի վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումները կիրառելի են նաև տվյալ սկզբունքը ճանաչող հանրային-իրավական այլ ոլորտներում ևս:

Սույն թեմայի շրջանակներում անհրաժեշտ ենք համարում նաև անդրադառնալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից որոշակի հանգամանքներում կիրառելի համարվող օրենքի կամ փաստի վրա հիմնված կանխավարկածի սկզբունքին: Վերջինս հանդիսանում է անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը բացառող, և ի հակադրություն անմեղության կանխավարկածի տվյալ դեպքում գործում է մեղավորության կանխավարկածը: Մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի «Սալաբյակուն ընդդեմ Ֆրանսիայի» գործով (Case of Salabiaku v. France) դիմողը պահատուփի առաքում էր իրականացրել, որը բեռնավորված էր թմրամիջոցներով: Վերոգրյալ գործով առաջ էր քաշվել անմեղության կանխավարկածի հարց, սակայն Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը հանգել է այն եզրակացության, որ, քանի որ ազգային դատարանն իրավիճակի գնահատման հարցում ազատ է եղել, հաշվի է առել գործի փաստերը և վերացրել է ավելի վաղ ընդունված դատավճիռներից մեկը, ապա Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասը չի խախտվել:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մեկ այլ՝ «Փամ Հոանգն ընդդեմ Ֆրանսիայի» գործով (Case of Pham Hoang v. France) կասկածյալը ձերբակալվել էր Ֆրանսիայի սահմանին՝ թմրամիջոց տեղափոխելիս: Եվրոպական դատարանը քննելով տվյալ գործով արձանագրել է, որ անթույլատրելի ոչինչ չկա այն ենթադրությունում, թե անձը, որը տիրապետում է ընդհանուր առմամբ արգելված որևէ բանի, պարտավոր է բավարար չափով բացատրել այդ փաստը, հակառակ դեպքում նա կձանաչվի մեղավոր:

Այսինքն՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը որոշակի դեպքերում անմեղության կանխավարկածի սկզբունքին հակառակ ճանաչում է օրենքի կամ փաստի վրա հիմնված կանխավարկածը, այն է՝ մեղավորության կանխավարկածը: Վերջինս առավելապես գործում է քաղաքացիաիրավական հարաբերություններում, սակայն որոշակի դեպքերում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը դրա գործողությունը տարածում է նաև քրեական դատավարության ոլորտի նկատմամբ:

Եզրակացություն

Այսպիսով՝ ուսումնասիրելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի և դրա տարրերի վերաբերյալ ձևավորված կայուն դատական պրակտիկան կարող ենք կատարել հետևյալ եզրահանգումները.

Անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը գործում է քրեական դատավարության բոլոր փուլերում: Այսինքն՝ այն կիրառելի է թե՛ նախաքննության փուլում, թե՛ դատաքննության փուլում: Ընդ որում՝ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը գործում է մինչև տվյալ անձի մեղավորությունը հաս-

տատող օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի առկայությունը:

Անմեղության կանխավարկածի բովանդակությունից բխում է, որ վարույթն իրականացնող մարմինը, դատարանը կամ պաշտոնատար այլ անձինք, մինչ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի առկայությունը, իրենց հայտարարություններում պետք է լինեն գուսպ և չպետք է օգտագործեն այնպիսի բառեր կամ արտահայտություններ, որոնք դուրս կգան «կասկածի» սահմաններից և որպես հաստատված փաստ կներկայացնեն անձի մեղավորությունը:

Դատարանների կողմից կայացված միջանկյալ դատական ակտերում կամ գործն ըստ էության չլուծող ցանկացած դատական ակտում չպետք է պարունակվեն անձի կատարած հանցագործության փաստը հավաստող ձևակերպումներ կամ արտահայտություններ: Հակառակ մոտեցումը կխաթարի Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը:

Եվրոպական դատարանը կարևորում է նաև մինչև վերջնական դատական ակտի առկայությունը մամուլի միջոցով արված հրապարակային հայտարարությունները, որոնցում ևս հայտարարություն տվող պաշտոնատար անձը պետք է զերծ մնա անձի մեղավորությունը հիմնավորող արտահայտություններից:

Անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի բովանդակությունից բխում է և դրա տարրերից մեկն է հանդիսանում ապացուցման բեռը մեղադրող կողմի վրա դնելու պարտականությունը: Մասնավորապես, ըստ Եվրոպական դատարանի նախադեպային դիրքորոշումների, ապացուցման բեռը հանցանք կատարելու մեջ մեղադրվող անձի վրա բարդելը անհամատեղելի է անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի հետ:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը կարևորում է նաև (*in dubio pro reo*) սկզբունքի կիրառությունը, որն իրենից ենթադրում է, որ չփարատված կամ չապացուցված ցանկացած կասկած պետք է մեկնաբանվի հօգուտ մեղադրյալի:

Եվրոպական դատարանն անմեղության կանխավարկածի տարրերի շարքում առանձնացրել է նաև մեղադրյալի՝ իր դեմ ցուցմունք տալու պարտականությունից ազատվելու երաշխիքը:

Անմեղության կանխավարկածը կիրառելի է նաև այն անձանց նկատմամբ, ովքեր իրենց նկատմամբ հարուցված քրեական գործով արդարացվել են կամ ում հանդեպ քրեական գործով վարույթը կարճվել և քրեական հետապնդումը դադարեցվել է: Նման պայմաններում տվյալ անձինք համարվում են անմեղ և պետք է արժանանան անմեղ անձին համապատասխան վերաբերմունքի: Այսինքն՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի որոշումների համատեքստում անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը շարունակում է գործել նաև քրեական դատավարության ավարտից հետո՝ տվյալ անձի անմեղության նկատմամբ հարգանքը ապահովելու համար:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը որոշակի դեպքերում անմեղության կանխավարկածի սկզբունքին հակառակ ճանաչում է օրենքի

կամ փաստի վրա հիմնված կանխավարկածը, այն է՝ մեղավորության կանխավարկածը: Վերջինս առավելապես գործում է քաղաքացիաիրավական հարաբերություններում, սակայն որոշակի դեպքերում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը դրա գործողությունը տարածում է նաև քրեական դատավարության ոլորտի նկատմամբ:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- Гомьен, Д., Харрис, Д., Зваак, Л. (1998). *Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика.* – Москва. Изд-во МНИМП:
- Туманов, В.А. (2001). *Европейский Суд по правам человека. Очерк организации и деятельности.* Москва, Издательство НОРМА:
- Case of Zollman v. The United Kingdom*, Application no. 62902/00 (ECHR, 27 november 2003)
- Case of Allenet de Ribemont v. France*, Application no. 15175/89 (ECHR, 10 february 1995)
- Case of Barberà, Messegue and Jabardo v. Spain*, Application nos. 10590/83 (ECHR, 6 december 1988)
- Case of Barbera, Messegue and Jabardov. Spain*, Application no. 10590/83 (ECHR, 6 december 1988)
- Case of Bykov v. Russia*, Application no. 4378/02 (ECHR, 10 march 2009)
- Case of Fedorenko v. Russia*, Application no. 39602/05 (ECHR, 20 september 2011)
- Case of Minelli v. Switzerland*, Application no. 8660/79 (ECHR, 25 march 1983)
- Case of Pham Hoang v. France*, Application no. 13191/87 (ECHR, 25 september 1992)
- Case of Salabiaku v. France*, Application no. 10519/83 (ECHR, 7 october 1988)
- Case of Samoila and Cionca v. Romania*, Application no. 33065/03 (ECHR, 4 march 2008)
- Case of Saunders v. the United Kingdom*, Application no.19187/91 (ECHR, 17 december 1996)
- Case of Stirmanov v. Russia*, Application no. 31816/08 (ECHR, 29 january 2019)
- Case of Turyev v. Russia*, Application no. 20758/04 (ECHR, 11 october 2016)
- Case of Urat v. Turkey*, Application nos. 53561/09 and 13952/11(ECHR, 27 november 2018)
- Case of Vanjak v. Croatia*, Application no. 29889/04 (ECHR, 14 april 2010)
- Case of Kustova and Bibanin v. Russia*, Application nos. 44309/MateuNMateuN06 և MateuNMateuN39973/08 (ECHR, 28 january 2020)MateuNMateuNMateuNMateuNMateuN
- MateuŃ, Gh. (2007). *Tratat de procedură penală. Partea general* [Treaty of Criminal Procedure. General Part]. Volumul I, Editura C.H. Beck, București.

References

- Gomyen D., Kharris D., Zvaak L. *Evropeyskaya konventsiya o pravakh cheloveka i Evropeyskaya sotsialnaya khartiya: pravo i praktika.* – Moskva. Izd-vo MNIMP, 1998, ej 234 [The European Convention on Human Rights and the European Social Charter: law and practice] (In Rus.)
- Tumanov, V.A. (2001). *Evropeyskiy Sud po pravam cheloveka. Ocherk organizatsii i*

- deyatelnosti* [The European Court of Human Rights. An outline of the organization and activities]. Moskva, Izdatelstvo NORMA. (In Rus.)
- Case of Zollman v. The United Kingdom*, Application no. 62902/00 (ECHR, 27 november 2003) (In Eng.)
- Case of Allenet de Ribemont v. France*, Application no. 15175/89 (ECHR, 10 february 1995) (In Eng.)
- Case of Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*, Application nos. 10590/83 (ECHR, 6 december 1988) (In Eng.)
- Case of Barbera, Messegue and Jabardov. Spain*, Application no. 10590/83 (ECHR, 6 december 1988) (In Eng.)
- Case of Bykov v. Russia*, Application no. 4378/02 (ECHR, 10 march 2009) (In Eng.)
- Case of Fedorenko v. Russia*, Application no. 39602/05 (ECHR, 20 september 2011) (In Eng.)
- Case of Minelli v. Switzerland*, Application no. 8660/79 (ECHR, 25 march 1983) (In Eng.)
- Case of Pham Hoang v. France*, Application no. 13191/87 (ECHR, 25 september 1992) (In Eng.)
- Case of Salabiaku v. France*, Application no. 10519/83 (ECHR, 7 october 1988) (In Eng.)
- Case of Samoila and Cionca v. Romania*, Application no. 33065/03 (ECHR, 4 march 2008) (In Eng.)
- Case of Saunders v. the United Kingdom*, Application no.19187/91 (ECHR, 17 december 1996) (In Eng.)
- Case of Stirmanov v. Russia*, Application no. 31816/08 (ECHR, 29 january 2019) (In Eng.)
- Case of Turyev v. Russia*, Application no. 20758/04 (ECHR, 11 october 2016) (In Eng.)
- Case of Urat v. Turkey Application*, nos. 53561/09 and 13952/11(ECHR, 27 november 2018) (In Eng.)
- Case of Vanjak v. Croatia*, Application no. 29889/04 (ECHR, 14 april 2010) (In Eng.)
- Case of Kustova and Bibanin v. Russia*, Application nos. 44309/06 и 39973/08 (ECHR, 28 january 2020) (In Eng.)
- Mateun, Gh. (2007). *Tratat de procedura penala. Partea general* [Treaty of Criminal Procedure. General Part]. Volumul I, Editura C.H. Beck, Bucuresti. (In Rom.)

Анна Оганесян

*Главный специалист отдела анализа индивидуальных обращений
Правового консультативного управления Конституционного суда РА,
Соискатель кафедры права Европейского университета
Эл. адрес: Anna.hovhannisyan2210@gmail.com*

ПРАВОВОЕ СОДЕРЖАНИЕ И ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ПРЕЗУМПЦИИ НЕВИНОВНОСТИ В ЕВРОПЕЙСКОМ ПРАВЕ

Эта статья посвящена оценке соответствия презумпции невиновности, установленной Конституцией Республики Армения и уголовно-процессуальным кодексом, международным и европейским стандартам. Была предпринята попытка выявить содержание презумпции невиновности и проблемные

аспекты в системе европейского права. В рамках этой статьи мы также попытались всесторонне изучить вопрос о презумпции невиновности, позиции, сформированные Европейским судом по правам человека в отношении его содержания, принимая во внимание положения Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод, и на основе этого выявлено значение и место позиций Европейского суда по правам человека в правовой системе Республики Армения.

Ключевые слова: презумпция невиновности, Европейский суд по правам человека, содержание презумпции невиновности, европейское право, Практика ЕСПЧ, Европейский стандарт.

Anna Hovhannisyan

*Chief specialist of the Individual Complaints Analysis Division in
Legal Advisory Department of the Constitutional Court of
the Republic of Armenia,*

Ph.D. student of Law at the European University

Email: Anna.hovhannisyan2210@gmail.com

LEGAL CONTENT AND PROBLEMATIC ASPECTS OF THE PRESUMPTION OF INNOCENCE IN EUROPEAN LAW

This article is devoted to assessing the compliance of the presumption of innocence established by the Constitution of the Republic of Armenia and the Code of Criminal Procedure with international and European standards. An attempt was made to identify the content of the presumption of innocence and problematic aspects in the system of European law. As part of this article, we also tried to comprehensively examine the issue of the presumption of innocence., the positions formed by the European Court of Human Rights regarding its content, taking into account the provisions of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and based on this we have tried to uncover the importance and place of the positions of the European Court of Human Rights in the legal system of the Republic of Armenia.

Key words: Presumption of innocence, European Court of Human Rights, the content of the presumption of innocence, European law, the practice of the ECHR, the European Standard.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել՝ 2024թ. մայիսի 31-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման՝ 2024թ. հունիսի 4-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության՝ 2024թ. հունիսի 19-ին: